

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**ОДЕСЬКІ ГРУДНЕВІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАНЯ:
ПРИВАТНЕ ПРАВО, ЯК КОНЦЕПТ
В УМОВАХ ВІЙНИ:
ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції

*Одеса,
12 грудня 2024 року*

Одеса
Фенікс
2024

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонов*,
докторки юридичних наук, професорки *І. Давидової*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», професорка;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Члени оргкомітету Всеукраїнської наукової конференції:

Андронов Ігор – д.ю.н., професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Подцерковний Олег – д.ю.н., зав. кафедри господарського права та процесу НУ «Одеська юридична академія», професор;

Харитонов Олена – д.ю.н., зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Харитонов Тетяна – д.ю.н., зав. кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Мінченко Райса – д.ю.н., професорка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», професорка;

Бабич Ірина – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Берназ-Лукавецька Олена – к.ю.н., доцентка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцентка;

Матійко Микола – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Орзіх Юрій – к.ю.н., доцент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», доцент;

Шамота Олександр – асистент кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія»;

Ткаченко Катерина – лаборантка кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 318 с. – Режим доступу:

ISBN 978-617-8430-40-5

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем цивільного права та процесу, господарського права і процесу, аграрного, земельного, екологічного та природоресурсового права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Всеукраїнській науковій конференції 12 грудня 2024 р. в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженням науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій діяльності.

УДК 347.1 : 341.9“364”(477)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

<i>Сомок Данійл Миколайович</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДДАЛЕНОЇ БІОМЕТРИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ	248
<i>Халаїм Діана Сергіївна,</i> ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ВТРАТ ТА 3% РІЧНИХ ЗА КРЕДИТНИМИ ДОГОВОРАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ БАЛАНС МІЖ ІНТЕРЕСАМИ КРЕДИТОРА І БОРЖНИКА	251
<i>Цупенкова Анна Олександрівна</i> СПАДКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	254

НА ПОЧАТКУ НАУКОВОГО ШЛЯХУ

ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

<i>Балик Анна Вікторівна, Іскра Єлизавета Сергіївна</i> ФОРС-МАЖОРНІ ОБСТАВИНИ ПРИ ВИКОНАННІ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	258
<i>Волошенюк Олександра Юріївна,</i> ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У БІЗНЕСІ ЧЕРЕЗ ІНСТИТУТ БІСНЕС-ОМБУДСМЕНА	262
<i>Горбик Дарина Віталіївна,</i> ТИПОВІ АРБІТРАЖІ УГОДИ, ЇХ ПРАВОВА ПРИРОДА.....	266
<i>Довгонос Іванна Юріївна, Ткаченко Владислав Артемович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	270
<i>Кушнір Олександр Олександрович,</i> ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	274
<i>Лукашова Яна Валентинівна,</i> ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	277
<i>Родрігес Лілія Фаб'янівна,</i> РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕСУ.....	281
<i>Соловей Анна Олегівна, Решетило Яна Сергіївна,</i> КОМБІНОВАНІ ПРОЦЕДУРИ У МІЖНАРОДНОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ АРБІТРАЖІ	283
<i>Халаїм Діана Сергіївна,</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ ЦЕНТРИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА «ДІЯ. БІЗНЕС»	287

*Халаїм Діана Сергіївна,
студентка 2 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Завальнюк С. В.

ОСОБЛИВОСТІ СТЯГНЕННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ВТРАТ ТА 3% РІЧНИХ ЗА КРЕДИТНИМИ ДОГОВОРАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВИЙ БАЛАНС МІЖ ІНТЕРЕСАМИ КРЕДИТОРА І БОРЖНИКА

З початком воєнного стану в Україні постала низка викликів для правової системи та економічних відносин, які потребують негайного вирішення. Однією з таких проблем є питання стягнення нарахованих 3% річних та інфляційних втрат за кредитними договорами, що має особливу актуальність у контексті форс-мажорних обставин, спричинених війною. З одного боку, обмеження стягнення додаткових витрат із боржників на час війни може розглядатися як правова гарантія для громадян, що опинилися у скрутному економічному становищі. З іншого боку, такі обмеження порушують права кредиторів, для яких ці платежі є засобом компенсації ризиків та втрат від інфляційного тиску.

Правова дилема, яка постала перед системою правозастосування, полягає в тому, щоб знайти баланс між інтересами сторін договору в умовах надзвичайних обставин. Під час воєнного стану значно зросла кількість випадків, коли боржники фізично не можуть виконувати свої фінансові зобов'язання у повному обсязі. Проте, зміна порядку нарахувань 3% річних і компенсації інфляційних втрат є неоднозначним кроком. Він одночасно знижує фінансовий тиск на боржників і порушує принцип справедливості щодо кредиторів, для яких знецінення грошей у період інфляції є значущим економічним фактором.

Відповідно до ст. 625 ЦК України, нарахування трьох відсотків річних є складовою грошового зобов'язання та діє як особлива міра відповідальності боржника за прострочення платежу. Це положення покликане захищати майнові права кредитора, забезпечуючи компенсацію за використання боржником коштів, які повинні були бути сплачені кредитору. Загальні правила відповідальності за порушення грошових зобов'язань, закріплені в ст. 625 ЦК України, поширюють-

ся на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або спеціальними законодавчими нормами [3].

За змістом ст. 524, 533-535 і 625 ЦК України грошовим є зобов'язання, виражене у грошових одиницях (національній валюті України чи у грошовому еквіваленті зобов'язання, вираженого в іноземній валюті), що передбачає обов'язок боржника сплатити гроші на користь кредитора, який має право вимагати від боржника виконання цього обов'язку. Тобто, грошовим є будь-яке зобов'язання, в якому праву кредитора вимагати від боржника виконання певних дій кореспондує обов'язок боржника сплатити гроші на користь кредитора. Ця правова позиція наведена у постанові Великої Палати Верховного Суду по справі № 703/2718/16-ц від 19 червня 2019 року [1, 3].

Отже, в умовах воєнного стану права позичальників отримали додатковий захист завдяки змінам до законодавства. Відповідно до пункту 18 Прикінцевих і перехідних положень Цивільного кодексу України, позичальник, який прострочив виконання грошового зобов'язання за кредитним договором, звільняється від відповідальності, передбаченої ст. 625 ЦК України, зокрема від зобов'язання сплачувати 3% річних та відшкодовувати інфляційні втрати. Також передбачено, що кредитор зобов'язаний списати неустойку та інші нараховані санкції за прострочення з 24 лютого 2022 року.

Разом з тим п. 19 Прикінцевих і перехідних положень Цивільного кодексу України встановлено, що у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану строки, визначені ст.ст. 257-259, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 ЦК України, продовжуються на строк його дії [3].

Таким чином строк загальної позовної давності, встановлений ст. 257 ЦК України було продовжено на строк дії воєнного стану.

Відповідно до Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України № 2102-IX від 24.02.2022, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 частини першої ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», введено в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року. Цей правовий режим зберігається і до написання даної роботи [2].

З одного боку, таке регулювання забезпечує соціальний захист позичальників, які потерпають від наслідків воєнного стану, запобігаю-

чи надмірному фінансовому навантаженню на них під час війни. Це положення враховує форс-мажорні обставини, що об'єктивно впливають на платоспроможність громадян та підприємств, і сприяє стабілізації їх економічного становища.

З іншого боку, виникає проблема дотримання балансу інтересів, оскільки права кредиторів, зокрема право на отримання компенсації за користування грошовими коштами, суттєво обмежуються. Кредитори не можуть стягувати передбачені договірні платежі, що, фактично, знецінює їх активи через інфляційний тиск та впливає на прибутковість кредитної діяльності. Така ситуація призводить до значних ризиків для фінансових установ, зокрема банків, які, в умовах неплатежів і неможливості стягнення додаткових сум, втрачають стабільність і фінансові ресурси для подальшого кредитування економіки.

Основна проблема полягає в пошуку правового балансу між необхідністю підтримки боржників в умовах воєнного стану та захистом законних інтересів кредиторів. У цьому контексті слід дослідити можливість встановлення тимчасових, гнучкіших механізмів, що зберігали б права кредиторів на компенсацію хоча б частини втрат при забезпеченні прав боржників на тимчасове звільнення від нарахувань, що перевищують обсяги заборгованості.

Одним із можливих рішень є встановлення компромісного розміру компенсації для кредиторів на період воєнного стану. Це може передбачати зменшення розміру процентів або інфляційних втрат, наприклад, до 1% річних замість передбачених 3%, або часткову індексацію боргу. Такий підхід дозволить кредиторам отримати хоча б мінімальну компенсацію за прострочення платежів, не створюючи надмірного фінансового навантаження на позичальників.

Іншим варіантом може стати запровадження відстрочки на час дії воєнного стану без списання інфляційних втрат та 3% річних, проте з можливістю кредитора після завершення воєнного стану отримати повну компенсацію. Це забезпечить захист інтересів кредиторів і водночас дасть змогу боржникам уникнути значного фінансового тиску в цей складний період.

Також можна розглянути використання державних компенсаційних механізмів. Держава, наприклад, може взяти на себе частину фінансових зобов'язань через спеціальні фонди чи програми підтримки банківського сектору, що дозволило б стабілізувати фінансову систему країни в умовах війни та зберегти права кредиторів.

Крім того, ще одним рішенням може бути індивідуальний перегляд умов кредитних договорів із врахуванням специфічних ситуацій кожного боржника. Це дозволить банкам та позичальникам спільно адаптувати умови договорів відповідно до обставин, зокрема, до можливостей позичальника відновити платоспроможність після завершення воєнного стану. Водночас, для уникнення правових конфліктів такі зміни договорів потребуватимуть чітких юридичних рекомендацій.

Отже, вирішення цієї проблеми вимагає зваженого підходу, який враховує інтереси як боржників, так і кредиторів. Запропоновані механізми дозволять забезпечити соціальний захист та фінансову стабільність, зберігаючи правову визначеність в умовах кризи. Для ефективного втілення таких рішень необхідна злагоджена співпраця держави, фінансових установ та позичальників, що знизить потенційні ризики для економіки та правової системи України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду України від 19.06.2019 у справі № 703/2718/16-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82997469>.
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 : станом на 8 серп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Цупенкова Анна Олександрівна

*студентка 1 курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: к.ю.н., доцентка Токарева В. О.

СПАДКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Спадкове право є одним із найстаріших інститутів права, який з плином часу не втратив своєї актуальності та продовжує відігравати важливу роль у житті суспільства. Спадкове право покликане регулювати цей процес переходу прав та обов'язків від однієї осо-